

BESZÁMOLÓ A 2024—25. TANÉVI ÁBEL JENŐ ORSZÁGOS LATIN TANULMÁNYI VERSENYRŐL

Az Ókortudományi Társaság — a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával — a 2024/2025-ös tanévben is megrendezte, immár 61. alkalommal, országos, Ábel Jenőről elnevezett latin tanulmányi versenyét. A Minisztérium versenyünket a Nemzeti Tehetség Program keretében, az Emberi Erőforrás Támogatáskezelőn keresztül, az NTP-TMV-M-24-B-0023 sz. pályázat révén támogatta.

A versenyről készült beszámoló előtt ezen a helyen emlékezünk meg róla, hogy az Arpinói Nemzetközi Cicero-verseny hazai válogatóján örvendetes módon számos kitűnő fordítás született. Még örvendetesebb, hogy a székesfehérvári Teleki Blanka Gimnázium növendéke, Dr. Gajda Péter tanítványa, Somogyi Luca az arpinói versenyen hatodik helyezést részesült. A nagyszerű eredményhez mind a versenyzőnek, mind főlkészítő tanárának szívből gratulálunk. Biztató visszaigazolása az Ábel Jenő Országos Latin Tanulmányi Versenynek, hogy akik korábban – netán több ízben is – részt vettek rajta, a válogatón is jól szerepeltek.

Az Ábel Jenő Országos Latin Tanulmányi Verseny 2025. február 7-ei első, iskolai fordulón 17 vidéki és 13 budapesti, azaz összesen 30 iskola 198 diákja versenyzett (nagyobb részt az iskolákban, kisebb részt virtuális úton, online felületen): 101-en a *minores* (Budapestről 53, vidékről 48) és 97-en a *maiores* (Budapestről 61, vidékről 36) kategóriában. A *maiores* kategória tételének címe „Egy római asszony hitvesi szerelme”, a *minores*é pedig „Kirké Itáliában” volt. Az iskolákból 85 dolgozatot küldtek be, ebből 58-at a *maior* (Budapestről 35, vidékről 23), 27-et a *minor* (Budapestről 7, vidékről 20) kategóriában. A döntő fordulóra 25 (14 vidéki és 11 budapesti) iskolából hívtunk be összesen 85 főt, a *maior* kategóriában 58 (Budapestről 35, vidékről 23), a *minor* kategóriában 27 főt (Budapestről 7 vidékről 20), akik közül 50 *maior*, 19 *minor* versenyző április 12-én az ELTE BTK-n mérhette össze tudását. A *maiores* kategória tételének címe „Phrixus és Helle”, a *minores*é pedig „Praeneste alapítása” volt. A két forduló tételei honlapunkon, a <https://abeljeno.elte.hu/szovegek/> címen megtalálhatóak.

A következőkben bemutatjuk a versenyünkön elkövetett jellegzetes fordítási hibákat, általánosabb körű nehézségeket, a döntő fordulóra koncentrálva, hiszen az első forduló tételeinek buktatóit a tanár kollégák versenyzőik dolgozatait javítva már megismerhették.

A *maiores* kategória döntősei a görög-római mitológiai hagyomány egyik legősibb történetéhez, az aranygyapjúért útra kelő argonauták kalandjaihoz kapcsolódó aitiológiai történettel ismerkedhettek meg. A szöveg, amely Athamas király és Nephele felhőistennő gyermekeinek, Phrixusnak és Hellének a történetét meséli el, egyrészt az aranygyapjú eredetéről adott számot, másfelől pedig a Helléspontos – a mai Dardanellák – nevének mitológiai hátterét fedte fel. A mitográfiai összefoglalók műfaji sajátosságainak megfelelően a szöveg tömören és lényegre törően idézte fel a mítoszokból és népmesékből is jól ismert narratív sémát: a gyermekek anyjuk elvesztését követően egy gonosz mostoha hatalmába kerülnek, aki fondorlatos módon az életükre tör, ám valamilyen csoda folytán megmenekülnek.

Míg az élmézőnyben olyan kiváló fordítások születtek, melyek pontosan adták vissza a történet legapróbb részleteit is, a dolgozatok többségére inkább az volt jellemző, hogy a történet vázát (talán a jól ismert referenciakeret miatt is) többnyire helyesen értelmezte, és csak egy-egy részlet fordítása csúszott félre. Elvértve azonban találkoztunk olyan dolgozattal is, amely szinte teljesen elrugaszkodott az eredeti latin szövegtől.

A versenyzők alapvetően jól boldogultak a szövegben található esettani és mondattani jelenségekkel. Nem okozott különösebb nehézséget az alárendelői összetett mondatok értelmezése, sem a mondatrövidítő szerkezetek felismerése. Az idei szövegben ennél nagyobb kihívást jelentett a

szótárzás, pontosabban annak mérlegelése, hogy a helyesen beazonosított szónak melyik jelentése illik leginkább az aktuális mondat kontextusába. Különösen jó példa erre a *corrumpo* ige, amely a tételben kétszer is előfordult. Az első alkalommal, amikor a gonosz mostoha ráveszi az asszonyokat, hogy tegyék tönkre a vetésre szánt gabonát (*matronas rogavit ut frumenta serenda corrumpent*) – ezzel a mondattal a legtöbben jól boldogultak. Nem így az ige következő előfordulásánál, ahol Ino megvesztegette a Delphiből érkező követet, hogy mondja azt, hogy a jóslat szerint Nephele gyermekeit kell feláldozni. Az *Ino nuntium corrumpit* esetén ugyanis sok esetben született az a megoldás, hogy Ino megsemmisítette/elrontotta/meghamisította a hírt. Ez a megoldás önmagában (ha a szavak lehetséges jelentéseit nézzük) nem helytelen, ám ha valaki ebben a kontextusban választotta ezt az értelmezést, már nehezen tudott a következő tagmonddal (*ut referret*) elszámolni, aminek legtöbbször az *ut* kötőszó látta a kárát.

Emellett jellemző volt a dolgozatokban a *participium coniunctum*ok fordításának pontatlansága. Bár nem vezetett a cselekmény félreértéséhez, sokszor mégis suta mondatot eredményezett, ha a versenyző ragaszkodott a melléknévi igenévként való fordításhoz. Leglátványosabb példái ennek az *arieti adhaerentes* és a *Phrixus in Colchidem delatus* szintagmák voltak. Előbbi azért is jelentett nagyobb kihívást, mert a testvérpár helyzetének érzékletes megragadása (ti. a kosba kapaszkodva úsztak át a tenger felett) a versenyzők kreativitását is próbára tette, utóbbi esetén pedig már a helyes igealak megtalálása is nehézséget okozhatott.

Összességében tehát elmondhatjuk, hogy ezeket kihívásokat a versenyzők többsége sikerrel vette. Külön öröm, hogy számos olyan fordítás született, amely nemcsak pontos, hanem nyelvtanilag is igényes volt.

A *minores* kategóriában idén, a tavalyi döntő szellemében, mindkét fordulóban Rómával kapcsolatos mitikus történettel találkoztak a versenyzők, ami a jól megszokott, valamiféle múlt időben álló, harmadik személyű igealakok túlsúlyát eredményezte, így csak az igemódok és -állapotok átültetése jelenthetett komoly kihívást. Ennek érdekes példája volt a *[Caeculus] suadebat eos, ut secum habitarent* kifejezés fordítása Caeculus történetében, amelynek a legkézenfekvőbb fordítása így hangzik: „C. győzködte őket, hogy lakjanak vele” – a versenykiírás pontos ismeretének bizonyítékeként, a legtöbben így is fordították, nagyon helyesen. Volt azonban olyan is, aki a latin *coniunctivus*t feltételes módú hatóigével adta vissza: „győzködte őket, hogy lakhatnának vele” – nem a leghagyományosabb megoldás, de a latin kötőmód természetével egyáltalán nem ütközik, és találékonyan alkalmazza a ma beszélt magyar nyelv fordulatát a latin szöveg átültetésében.

Ezzel szemben annak nagyon is sok példájával szolgált ez a döntő, hogy egy fordítás koherenciája, olvashatósága milyen gyakran múlik apróságnak tűnő részleteken. Ilyen apróság volt ebben a szövegben (is), hogy a családtagok, testrészek stb. esetében a latin a magyarhoz képest szűkmarkúbb azok birtokosának konkrét megjelölésében, jobban hagyatkozva a szöveggörnyezetre: egy mitikus hős születésének történetében pl. a *mater* helyes fordítása sokszor annak ellenére is „anya” lesz, hogy a latinban csak a kontextusból tudjuk, hogy kinek az anyjáról van szó; vagy hogy az *etiam* elhelyezése, bár másképp, mint magyarul, de nagyon is pontosan jelzi, hogy a magyar fordításban mire vagy kire kell vonatkoznia az „is” szócskának. Lazábban, de ebbe a kategóriába sorolható a ki nem tett alanyok fordításának kérdése is: például, míg a mi szövegünk koherenciáját tekintve a *[Caeculus] Vulcanum invocavit et omnem illum multitudinem flamma circumsaepsit* tagmondatpár legtalálhatóbb fordítása az, hogy „megszólította Vulcanust és az egész sokaságot tűzzel vette körül”, technikailag az is elfogadható fordításnak tekinthető, hogy „[Caeculus] megszólította Vulcanust és az egész sokaságot tűz vette körül” (a *flamma* ablativusának hosszú véghangzóját, amely kizárná, hogy alanyeset legyen, nem jelöltük a tételszövegben).

Végezetül sajnos ismét ki kell térnünk a *minores* létszámának a tavalyi trendet sajnálatos módon folytató csökkenésére: az egykor jellemzően jóval száz fölötti dolgozat helyett tavaly harminchatot, idén pedig mindössze huszonhatet küldtek tovább hozzánk a felkészítő tanárok ebben a kategóriában. Ez ismét felmentette a Bizottságot a beküldött dolgozatok szűrésének munkája alól, azonban erről a kis könnyebbségről nagyon szívesen lemondunk volna a latinoktatás jövőjével

kapcsolatos aggodalmaink enyhüléséért cserébe. Szólhatnak persze jogos szakmai érvek is az ellen, hogy a latint már tizenkét évesen elkezdjék tanulni a diákok (ahogy mellette is), azt azonban sajnós már csak remélni lehet, hogy az ezekből a számokból kirajzolódó elmozdulás ebben a vitában történik, és nem a latinoktatás népszerűségét érinti általában. Valamelyes vigaszt jelenthet viszont két tény. Egyrészt ez a maroknyi mezőny határozottan jó teljesítményt nyújtott, és nemcsak egyszerűen helyes, de esetenként kifejezetten élvezhető fordításokkal állt elő; másrészt örömmel láttuk, hogy (összefüggésben a létszám-problémával, vagy attól függetlenül) ezúttal valamivel kisebb volt a budapesti diákok túlsúlya a döntőben a vidékiekkel szemben, mint az utóbbi években, mind a részvétel, mind az eredmények szintjén. Őszintén reméljük, hogy a középiskolákban dolgozó kollégáink nemcsak hogy nem adják fel, de akár fel is bátorodnak azt látva, ami nem, vagy (legalábbis bizonyos szempontból) kedvező irányban változott az utóbbi években a *minores* háza táján.

Versenyünkön a helyezettek, a kiemelt dicséretesek és a dicséretesek az elismerő oklevélen túl könyvjutalomban is részesültek, a további versenyzők részvételét emléklappal ismertük el. Ebben a tanévben a helyezetteken túl mind a kiemelt dicséretesek, mind a dicséretesek versenylogós pólót és vászontáskát is kaptak tárgyjutalomként, ily módon összesen 43 főt díjazhattunk. Ezen túlmenően versenyünk (következő tanévben 11-12. osztályos) helyezettjei, kiemelt dicséretesei és dicséretesei részt vehetnek majd (őszi külön felhívást követő regisztráció után) a következő tanévi, májusi arpinói nemzetközi Cicero-verseny jövő januári hazai válogatóversenyén: az itt legsikeresebben szereplő diákok képviselhetik majd hazánkat a latin diákolimpiának számító nemzetközi versenyen.

A könyvjutalmakat idén 7 kiadó nagylelkű felajánlása biztosította. A következő Kiadóknak rójuk itt le hálás köszönetünket a Versenyünk lelkes és rendszeres támogatásáért: Szent István Társulat, a Tinta, a L'Harmattan, az Akadémiai, a Gondolat, az Atlantisz, és a Lexika. Ezen kívül az Ókor című folyóirat szerkesztősége, s kiadója, a Gondolat, a két kategória első három helyezettjének, s tanáruknak egy éves előfizetést ajánlott fel.

Továbbá köszönetünket nyilvánítjuk a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójának, Dr. Zsigmond Gábornak, aki a két kategória helyezettjeinek, összesen 15 főnek egy-egy tiszteleti belépőjegyet ajánlott fel, amely egy diák és egy szülő ingyenes belépésére jogosít fel, és amelyet az év végéig lehet a díjazottaknak felhasználniuk.

Végezetül szeretnénk köszönetet mondani minden latintanárnak és versenyző diáknak áldozatos munkájukért, az iskolák igazgatóinak a latinoktatás támogatásáért, a verseny szervezőbizottságának a sikeres lebonyolításért. Versenyünk pénzügyeinek és pályázati teendőinek intézéséért továbbá köszönet jár Adamik Bélának, a tételek kidolgozásában és a döntő forduló lebonyolításában való közreműködésért Krupp Józsefnek, Paulus Nórának és Simon Lajos Zoltánnak, az adminisztrációs feladatok lelkiismeretes ellátásáért és a honlap működtetéséért Nemes Júliának és Pártay Katának, a verseny Canvas-felületének létrehozásáért és gondozásáért pedig Nemes Szilviának.

Összegzőképpen megállapíthatjuk, hogy versenyünk több évtizedes hagyományaihoz méltó módon zajlott le, és remélhetőleg fontos szerepet tud betölteni a középiskolai latinoktatás fennmaradásában, amely egyedül képviseli az ókori kultúrát és nyelveket a középfokú oktatásban, és így döntő szerepet játszik a magyar ókortudomány utánpótlásának biztosításában.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma és az Ókortudományi Társaság Ábel Jenő Latin Tanulmányi Versenyének végeredménye

2024/2025. tanév

Maiores kategória

I. helyezett

Faludi-Bárkán Soma, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György

II. helyezett

Harmati Luca Borka, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes, igazgató: Varga Attila

III. helyezett

Magyar Gergely, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő, igazgató: Barlay Bence

4. helyezett: *Droblilich Pál*, a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Kalászné Enyedi Krisztina, igazgató: Ivony István
5. helyezett: *Oláh Eszter*, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Pejtsik Júlia, igazgató: Láng György
6. helyezett: *Oskolás Zsombor*, a debreceni Tóth Árpád Gimnázium növendéke, tanára: Biczóné Porcsin Judit, igazgató: Fenyősné Kircsi Amália Márta
7. helyezett: *Schanda Mór*, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő, igazgató: Barlay Bence
8. helyezett: *Dedinszky Tamara*, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György
9. helyezett: *Spreitzer Boldizsár*, a pannonthalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Czakó Tiborné, igazgató: dr. Juhász-Laczik Albin
10. helyezett: *Kun Léna*, a budapesti II. Rákóczi Ferenc Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Szalontai Erika, igazgató: Hadzsy Anna

kiemelt dicséretben részesült

<i>Lasztovicza Nóra</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska
<i>Széll Botond</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska
<i>Kun Csanád</i>	a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő
<i>Varga Nóra</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes
<i>Kulcsár Boglárka</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes
<i>Nagy Emma Szonja</i>	a budapesti Veres Péter Gimnázium növendéke, tanára: Hönich Orsolya
<i>Varga Márk</i>	a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő
<i>Tihanyi Bianka</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska
<i>Ujhelyi Domonkos</i>	a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő
<i>Bretus Báborka</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes

dicséretben részesült

<i>Sajben Zsolt</i>	a pannonthalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Biriszló Lőrinc OSB
<i>Gloviczki Berta</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Kalászné Enyedi Krisztina
<i>Vizkeleti Zsófia</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Pejtsik Júlia
<i>Világi Kálmán</i>	a pannonthalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Biriszló Lőrinc OSB
<i>Lóczi-Nagy Gemma</i>	a budapesti Szinyei Merse Pál Gimnázium növendéke, tanára: Utasiné Benes Beáta
<i>Csernyánszky Réka</i>	a budapesti Budapest Egyetemi Katolikus Gimnázium növendéke, tanára: Lakihegyi Viktória
<i>Körmöczy Zétény Zoltán</i>	a paksi Vak Bottyán Gimnázium növendéke, tanára: Hermánné Tóthegyi Judit
<i>Könczöl Zsigmond</i>	a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő
<i>Nagy Katalin</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes
<i>Robertson Zita Marie</i>	a székesfehérvári Teleki Blanka Gimnázium növendéke, tanára: dr. Gajda Péter Pál

Minores kategória

I. helyezett

Kovács Zalán, a debreceni Svetits Katolikus Gimnázium, tanára: Géczy Erzsébet, igazgató: Geröly Eszter M. Sára

II. helyezett

Radács Mikó, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Mózer Tamás, igazgató: Láng György

III. helyezett

Boros Botond, a debreceni Svetits Katolikus Gimnázium, tanára: Géczy Erzsébet, igazgató: Geröly Eszter M. Sára

4. helyezett: *Benyo Flóra*, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Bánfay Ágota, igazgató: Varga Attila
5. helyezett: *Könczöl Lőrinc*, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő, igazgató: Barlay Bence

kiemelt dicséretben részesült

<i>Szűcs Leila</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Kalászné Enyedi Krisztina
<i>Gyarmati Balázs</i>	a debreceni Svetits Katolikus Gimnázium, tanára: Géczy Erzsébet
<i>Vermes Boglárka</i>	a győri Kazinczy Ferenc Gimnázium növendéke, tanára: Schnurr Mátyás
<i>Szikszay-Molnár Hanga</i>	a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő
<i>Farkas Gyöngyvér</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Vámosné Dekiszkó Csilla Rita

dicséretben részesült

<i>Dudás Sára</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Kalászné Enyedi Krisztina
<i>Fekete Kristóf</i>	a debreceni Svetits Katolikus Gimnázium, tanára: Géczy Erzsébet
<i>Bagyánszki Anna</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Kalászné Enyedi Krisztina